

Sint-Catharina te Antwerpen en Lier.

De bedoeling van deze bijdrage is ~~na~~ zo volledig mogelijke lijsten op te stellen van alle religieuzen, die ooit in de Kartuize Sint-Catharina verbleven hebben.

De Kartuize Sint-Catharina op de berg Sinaï, zoals de volledige naam luidt, werd gesticht rond 1324 in omstandigheden die niet erg duidelijk zijn, omdat een eigenlijke stichtingsakte onvindbaar is. Wie aan de Kartuizers de grond schonk, waarop het klooster werd gebouwd, en wanneer deze schenking gebeurde, zal wel voor altijd onbekend blijven. Het klooster werd opgericht op het Kiel, dat toen nog een afzonderlijke heerlijkheid was, gelegen ten Zuiden van Antwerpen tegen de Schelde. Na moeilijke beginjaren verbeterde geleidelijk de materiële situatie, zodat de Kielse Kartuizers rond 1400 de heerlijkheid van het Kiel konden verwerven. De hoogste bloei, althans op materieel gebied, werd bereikt in de loop van de 15de eeuw. Op het einde van die eeuw waren de belggingsmogelijkheden in en rond Antwerpen zo klein geworden dat de Kielse Kartuizers zich verplicht zagen hun financiële overschotten in verder afgelegen streken te beleggen. Zij begonnen dan onder meer poldergronden te kopen op het eiland Goeree-Overflakkee in Zeeland. De overstromingen, die dit gebied in het eerste kwart van de 16de eeuw teisterden, zorgden voor grote financiële moeilijkheden. Dit bracht de Kartuizers ertoe in 1540 hun heerlijke rechten op het Kiel aan de stad Antwerpen te verkopen. Twee jaar later, in 1542, werden de ~~gebouwen~~ gebouwen van het klooster tot op de grond verwoest op bevel van het Antwerps stadsbestuur, dat vreesde dat ze als bolwerk zouden *diene* voor een aanval van Maarten van Rossem op de stad. Op bevel van Karel V mocht het klooster niet op dezelfde plaats heropgebouwd worden, omdat het te dicht bij de stadswallen lag. Bovendien weigerde het stadsbestuur een geschikt terrein binnen de stadswallen aan de Kartuizers te bezorgen. Zijzelf hadden niet voldoende financiële middelen om in Antwerpen, dat in die jaren zijn hoogste ~~financi~~ economische bloei beleefde, grond te kopen. In de stad Lier, niet zover van Antwerpen, vonden ze een passend terrein, waarop in de volgende jaren een nieuw klooster gebouwd werd. Afgezien van enkele moeilijke jaren op het einde van de 16de eeuw, bleven de Kartuizers aldaar tot aan de opheffing van de Kartuizerorde door Jozef II in 1783.

In elke Kartuize, dus ook in Sint-Catharina, treft men verschillende categorieën van religieuzen aan. De belangrijkste zijn de monniken. Zij verbliven elk in een aparte cel, die uitgeeft op het grote pand. Door hun professie, die gewoonlijk een jaar na de inkleding plaats had, verbonden de monniken zich aan een bepaald klooster. Wanneer een monnik om een bepaalde reden naar een ander klooster gestuurd werd, verbleef hij daar als gast (hospes). ~~Hij bleef~~ Meestal moest het klooster van herkomst dan bijdragen in zijn onderhoud. De monnik kon echter in dit klooster een nieuwe professie doen, zodat hij een volwaardig lid werd van de kloostergemeenschap.

Een normale kloostergemeenschap bestond uit 12 monniken en een prior. In de beginperiode van een nieuw klooster werd natuurlijk gestart met een kleiner aantal. Later, wanneer ~~er~~ weldoeners de bouw van meer dan 13 cellen mogelijk maakten en ook de middelen voorzagen om meer monniken te onderhouden, mocht hun aantal opgevoerd worden tot een maximum van 24. In Sint-Catharina waren er in de 15de eeuw meer dan 13 monniken, zonder dat kan vastgesteld worden hoeveel cellen er precies waren. Na de overplaatsing van het convent naar Lier waren er zeker niet meer dan 13, terwijl in de loop van de 18de eeuw hun aantal ~~afnam~~ rond de 10 schommelde.

In de 14de en 15de eeuw waren de monniken niet altijd priester. Soms waren ze diaken of subdiaken. In de 16de eeuw werd het evenwel de gewoonte dat alle monniken ook priester werden. Het waren ook ~~zullen~~ de geprofeste monniken die stemrecht hadden in het kapittel en met een bepaalde functie konden belast worden.

De klerk-reddieten (clerici-redditi), die ~~er~~^{men} eerder uitzonderlijk in Sint-Catharina aantreft, hadden een iets minder strenge regel dan de monniken. Zij leefden eveneens in een cel, maar hadden geen stemrecht en konden evenmin een functie uitoefenen.

De conversen waren ~~leke~~broeders, die het materieel werk deden. Zij waren portier, kleermaker, kok, enz.. Zij verbonden zich eveneens door een professie aan een bepaald klooster en woonden samen in een gemeenschappelijk gebouw. De leken-reddieten (laici-redditi) volgden op een ⁿminder strenge wijze de levenswijze van de conversen. Ook zij kwamen in Sint-Catharina niet veel voor.

De donaten waren lekebroeders, die niet door een professie aan een bepaald klooster waren ~~gebonden~~ maar door een contract, dat steeds door beide partijen kon opgezegd worden. Zij deden hetzelfde werk als de conversen. In de 14de en 15de eeuw waren er in Sint-Catharina weinig donaten. Naarmate in de 16de eeuw het aantal conversen verminderde, ^{nde}vermeerde het aantal donaten. In de 17de en 18de eeuw zijn er geen conversen meer in Sint-Catharina⁽¹⁾.

(1) Voor meer gegevens over de verschillende categorieën van religieuzen, cfr. H. J. J. SCHOLTENS, De Kartuziers bij Geertruidenberg, in Bossche Bijdragen, dl. XVIII, 1941, p. 13-16.

Zoals hoger gezegd werden de functies in een Kartuize uitsluitend bekleed door monniken. Het hoofd van de kloostergemeenschap was de prior. Prior kon men worden door verkiezing of aanstelling. Elk geprofest monnik kon tot prior gekozen worden door zijn stemgerechtigde medebroeders of door de stemgerechtigde monniken van een ander klooster. Hij kon ook tot prior benoemd worden door het generaal-kapittel of door de visistators. Elk jaar moest de prior ~~zich~~ tijdens het generaal-kapittel zijn ambt ter beschikking stellen. 'Misericordiam petere' noemt men dat in Kartuizertaal. Het generaal-kapittel kon hem in zijn ambt bevestigen of een ander monnik tot prior aanstellen. Elke prior was in normale omstandigheden ertoe gehouden aanwezig te zijn op het generaal-kapittel, dat jaarlijks in La Grande Chartreuse gehouden werd 6 weken na Pasen.

In de tweede helft van de 14de eeuw kwam ook het gebruik in voege dat de monnik, die de leiding kreeg over een pas gesticht klooster, niet onmiddellijk de titel kreeg van prior, maar wel deze van rector. Zodra de nieuwe gemeenschap in de orde geïncorporeerd werd, kreeg hij de titel van prior. Ook later werd soms een rector benoemd i.p.v. een prior om redenen, die niet altijd duidelijk zijn. Wanneer een prior in de periode tussen twee generale kapittels door de visitators werd afgezet, kreeg zijn opvolger steeds de titel van rector. Meestal bevestigde het daaropvolgend generaal-kapittel zijn benoeming en kreeg hij de titel van prior. Het kon evenwel ook zijn rectoraat met een jaar verlengen of een ander monnik tot rector of prior benoemen. Het generaal-kapittel kon een prior (geen rector) ook belasten met het toezicht op de kloosters, die tot dezelfde provincie van de orde behoorden (1). Samen met een mede-visitator (convisitator), een prior van een ander klooster, diende hij om de twee jaar elk klooster van zijn provincie te visiteren en daarover een verslag op te stellen. De visitators, die ook elk jaar door het generaal-kapittel in hun ambt moesten bevestigd worden of vervangen, hadden de macht om ~~de~~ ^{een} prior af te zetten en ~~om~~ monniken naar andere kloosters te sturen. In uitzonderlijke omstandigheden werden de visitators ook belast met de visitatie van een of meerdere kloosters in een andere provincie (2). Elke prior kon tot visitator of convisitator benoemd worden. Voor die benoemingen zal het generaal-kapittel op de eerste plaats wel rekening gehouden hebben met de persoonlijkheid van de prior. Maar ook de mogelijkheid, om vanuit het eigen klooster de andere kloosters te bereiken speelde een rol. Zo gebeurde het wel dat een ^{visitator} prior van een meer afgelegen klooster naar een meer centraal gelegen convent wordt overgeplaats, omdat hij van daaruit gemakkelijker overal naartoe kon.

(1) Aanvankelijk behoorde Sint-Catharina tot de Boergondische provincie. Vanaf 1332 maakte het deel uit van de Picardische provincie, die in 1411 in twee verdeeld werd. De Noord-Picardische provincie, waartoe bijna alle kloosters van de Nederlanden behoorden, kreeg in 1474 denaam van Tautoonse provincie, die onveranderd bleef tot aan de opheffing.

(2) Zo werd Theodericus Terlinck, prior van Sint-Catharina en visitator, in 1446 belast met de visitatie van de Kartuize van Perth in Schotland.

> Bij nieuwe stichtingen zijn het ook meestal de visitators, die van het
 > Generaal-kapittel opdracht krijgen de nodige kontakten op te nemen met
 de stichter(s) en nauwlettend toe te kijken op de naleving van de voor-
 schriften van de orde inzake vestigingsplaats, financiële middelen, afbake-
 ning van de bezitsgrenzen, afbakening van de wandelwegen, enz.. Het gebeurde
 nochtans ook dat de prior van een nabijgelegen klooster met dat toezicht
 werd belast.

De prior was op de eerste plaats verantwoordelijk voor het geestelijk en
 materieel welzijn van zijn kloostergemeenschap. Hij werd daarbij bijgestaan
 door lagere functionarissen. De vicaris verving de prior tijdens diens afwe-
 zigheid en was dan vooral verantwoordelijk voor de geestelijke ^{toezicht} aangelegenheden.
 De procurator zorgde voor de materiële zaken en hield tevens ^{toezicht} op het
 materiële werk van conversen, donaten en knechten. De sacrista moest zorgen
 voor het goede verloop van de goddelijke diensten en stond ook in voor de
 bibliotheek. In Sint-Catharina was er in de 16de eeuw ook een ziekmester
 (infirmarius). In de 17de eeuw komt in vele kloosters ook een ^{van} coadjutor voor.
 Deze staat de procurator bij. Sommige monniken krijgen de titel senior of
 antiquior. Dit is een eretitel, gegeven aan de oudste of langst geprofeeste
 monnik van het convent. Het is dus geen functie.

Voor de samenstelling van de biografische nota's van de religieuzen van
 Sint-Catharina werd in eerste instantie gesteund op de nog bewaard gebleven
 archieven van het klooster. Het belangrijkste document is wel het obituarium (1).
 Na het eigenlijke calendarium, zoals de Kartuziers het zelf noemen, volgen
 in dit register van 140 folio's nog een tiental oorkonden, een lijst van
 weldoeners en een lijst van de priors vanaf 1542 tot 1750. In het calendarium
 staan vooreerst de namen ingeschreven van de religieuzen van Sint-Catharina
 en van weldoeners van het klooster, waartoe ook vele familieleden van reli-
 gieuzen behoorden. Daarnaast staan er ook de namen in van vele monniken van
 andere kloosters, vooral van de kloosters van Geertruidenberg, Brugge, Herne
 en Scheut, waarmede een gebedsassociatie bestond. Tenslotte treft men er ook
 vele namen aan van monniken van La Grande Chartreuse, van pausen, bisschoppen,
 wereldlijke Vorsten en weldoeners van andere kloosters, ~~in~~ die in opdracht
 van het generaal-kapittel ingeschreven werden.

De ~~vr~~ag kan hier gesteld worden of alle personen steeds op de
 dag van hun overlijden ingeschreven staan. Voor de religieuzen, die in Sint-
 Catharina hun professie deden, is dat, op een zeldzame uitzondering na, ^esteds
 het geval. Dit is echter niet zo voor de religieuzen van de kloosters, waar-
 mede een gebedsassociatie was aangegaan. In de overeenkomst werd immers bepaald
 dat de naam slechts op de overlijdensdag mocht ingeschreven worden, indien er

---

(1) R.A., Kartuziers Lier, 22.

op die dag reeds een of meer andere namen ingeschreven waren. Was dit niet zo, dan diende de naam ingeschreven op de eerstvolgende dag, dat dit wel het geval was (1). Deze regel gold natuurlijk ook voor de religieuzen van Sint-Catharina, die in necrologia van andere kloosters ingeschreven werden. ~~Vans~~ ~~stact~~ Al naargelang de bron kan men dus een verschillende overlijdensdatum vinden. De meest zekere is nochtans de gene, die men aantreft in het necrologium van het klooster, waar de monnik of convers zijn professie deed.

Het calendarium is waarschijnlijk niet het oudste en het eerste, dat de monniken van Sint-Catharina gebruikt hebben. Tot in de 15de eeuw zijn immers alle namen door dezelfde hand geschreven. Nadien hebben vele handen het verder bijgehouden tot in de 18de eeuw. De historische waarde ~~is~~ van dit calendarium is nochtans zeer groot, omdat men er ook namen in vindt van de religieuzen van de 14de eeuw, die in andere bronnen zelden voorkomen. Het is echter niet volledig. Zo ontbreken de namen van verscheiden monniken van de 17de eeuw, van talrijke conversen en van bijna alle donaten. Bovendien wordt het jaar van overlijden slechts in de 17de en 18de eeuw af en toe vermeld.

In het archief van Sint-Gummaruskerk te Lier wordt eveneens een necrologium bewaard (2). Dit document van 47 folio's werd slechts door twee handen geschreven. Het is dus niet origineel, maar een afschrift, geschreven rond 1784 na de afschaffing van het klooster (3). Het merkwaardige is evenwel dat het niet gemaakt werd naar het hoger vermelde calendarium, maar naar een ander, dat niet bewaard bleef. In dit afschrift komen vele donaten voor, evenals verscheidene monniken van de 17de en 18de eeuw, die niet in het calendarium voorkomen. Anderzijds ontbreken vele namen van monniken en weldoeners van andere kloosters. Verscheidene namen werden foutief overgeschreven en meerdere data, die in dit afschrift veelvuldiger voorkomen, zijn onjuist.

Dank zij de twee necrologia kent men dus de namen van de meeste religieuzen van Sint-Catharina, zowel uit de Kielse periode als uit de Lierse tijd. Veel meer dan hun namen, hun staat en functie op het ogenblik van hun overlijden en uitzonderlijk ook hun overlijdensjaar, kent men niet. Hier dient nog aan toegevoegd dat monniken, geprofest in andere kloosters en ~~die~~ slechts korte tijd in Sint-Catharina verbleven^{ijvend}, meestal niet in de ^{re} necrologia voorkomen.

(1) R.A., Kartuizers Lier, 22, f° 125 : ... quodquidem anniversarium scribi debeat in kalendario nostro conventuali ipso die obitus, si alio vel aliis anniversariis illa dies in nostro iamdicto kalendario occupata fuerit; si autem vacaverit, dies illa scribi debeat cum primo anniversario sequente....
 (2) A.S.G.L., 126³.
 (3) F. VERBIEST, De Lierse Kartuize, in Noordgouw, dl. XI, 1971, p. 93.

In andere bronnen ontmen ^{oet} men nog een aantal religieuzen, die niet in de necrologia voorkomen. Van enkele daarvan is geweten dat het afvalligen zijn en religieuzen, die wegens zware fouten uitgestoten werden. Daaruit afleiden dat alle religieuzen, die niet in de necrologia voorkomen, afvalligen zijn, zou echter een al te ver gaande conclusie zijn. Het is dus wel voldoende duidelijk, dat het nodig was de basisgegevens, verstrekt door de necrologia, aan te vullen met gegevens uit andere bronnen en publicaties.

Van zeer groot belang voor aanvullende gegevens zijn de cartae of jaarlijkse berichten van het generaal-kapittel, waarin naast administratieve en disciplinaire mededelingen ook de namen van religieuzen en weldoeners, die in het voorbije jaar overleden, aan alle kloosters worden medegedeeld (1). Men zou verwachten deze cartae in elk Kartuizerarchief terug te vinden. Dit is echter niet het geval. Mogelijk heeft men ze niet langer dan nodig bewaard of gingen ze verloren bij de opheffing van de kloosters. Zo bezit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel slechts de cartae van 1416 tot 1426 en van 1428 tot 1442, die wellicht afkomstig zijn uit de Kartuize van Scheut (2). De Bibliothèque Nationale te Parijs bezit 4 delen met de originele cartae van de jaren 1438-1478 en 1516-1535 (3). De Oostenrijkse Nationale Bibliotheek (4) bezit de cartae vanaf 1579 tot 1754 (met talrijke lacunes). Van deze verzameling bezit het Algemeen Rijksarchief te Brussel microfilms (5), die volledig nagezien werden. Vermits deze cartae bestemd waren voor een Kartuize van een Duitse provincie der orde, vindt men daarin geen administratieve mededelingen voor de Teutoonse provincie.

Tengevolge van de vele branden, die de Grande Chartreuse in de loop der tijden hebben geteisterd, bezit men ook daar geen volledige originele reeks van de cartae. Vlijtige Kartuizermunniken hebben getracht een zo volledig mogelijke reeks opnieuw samen te stellen met behulp van overal verspreide fragmenten. Voor elke Kartuize van de Teutoonse provincie heeft Dom Paléon Bastin rond 1900 een of meer cahiers geschreven, thans bewaard

---

(1) Omwille van de veranderlijke datum, waarop het generaal-kapittel gehouden wordt en omdat men ook moet rekening houden met de tijd, die een prior nodig heeft om de Grande Chartreuse te bereiken, is het voor religieuzen, die in de maanden april en mei overleden, moeilijk uit te maken in welk jaar ze precies stierven.

(2) K.B., ms. II, 1959.

(3) Cfr. J. STERNAN, Chartreuse des Douze Apôtres à Liège, in M.B., dl. II, 3, Luik, 1955, p. 491.

(4) Oostenrijkse Nationale Bibliotheek, Codices 13656-13661 en 13666-13669.

(5) A.R., Verzameling Microfilms, nrs. 1298, 1299, 1301, 1302 en 1303.

in het archief van La Grande Chartreuse. Daarin komen naast gegevens over de archieven van elk klooster, zijn priors en voornaamste persoonlijkheden, ook afschriften voor van de cartae. Voor de meeste kloosters van de Teutoonse provincie beginnen deze afschriften slechts rond 1400. Dit betekent dat er voorkloosters, die reeds vroeger bestonden, maar weinig religieuzen van de 14de eeuw in voorkomen (1). Dom Bastin^{en} zijn voorgangers, kopiïsten, hebben waarschijnlijk heel wat moeilijkheden gehad met de schrijfwijze van de Nederlandse plaats- en persoonnamen. Voor hen hadden de meestal Franstalige schrijvers van het generaal-kapittel, die de originele cartae opstelden, er ook reeds veel moeite mee. Dit blijkt uit de hogervermelde cartae, bestemd voor een Duits klooster, waarin de Nederlandse namen reeds erg vervormd zijn. Ten gevolge van die taalmoeilijkheden, zijn sommige namen zodanig vervormd dat er nog met moeite de eigenlijke schrijfwijze in te herkennen is. De nota's van Dom Bastin zijn in zoverre belangrijk dat men daarin overlijdensberichten aantreft, die elders niet meer te vinden zijn. De schrijfwijze van de namen, zoals ze in die nota's voorkomt, is ~~vaarom~~ o.i. van weinig historisch belang, omdat ze in vele gevallen niet overeenkomt met de schrijfwijze in originele bronnen.

De vele originele oorkonden van de Kartuize Sint-Catharina, waarvan er een 30-tal bewaard worden in het Rijksarchief te Antwerpen en niet minder dan 1155 in het Archief van het Bisdom Antwerpen, zijn van groot belang om aanvullende gegevens te vinden. Voor de 14de eeuw leveren deze oorkonden nog niet zoveel op, omdat de Kartuizers in die tijd nog erg aan hun anonymiteit hielden. Vanaf de 15de eeuw worden priors en procurators meestal met naam en toenaam vernoemd. Vanaf ongeveer 1530 worden ook regelmatig alle geprofeste monniken met naam en functie vermeld, omdat van dan af de prior slechts mocht overgaan tot verkoop, aankoop of verhuring van roerende en onroerende goederen na voorafgaande volmacht van de kloostergemeenschap. Vermits de meeste bewaarde originele oorkonden van de 16de en het begin van de 17de eeuw zijn, verschaften zij vele nuttige gegevens over de monniken. Conversen en donaten komen eerder sporadisch in oorkonden voor.

Vele oorkonden, vooral van de 14de en 15de eeuw, werden overgeschreven in de 2 bewaarde ~~oorkonden~~ cartularia (2), waarin vele niet in origineel bewaarde oorkonden voorkomen. Dit leverde ook nog meerdere gegevens op (3). De overige archieven van het klooster verschaffen vooral gegevens over monniken van de 17de en 18de eeuw.

(1) In het cahier betreffende Sint-Catharina zijn slechts 5 religieuzen vermeld, die voor 1400 overleden.

(2) R.A., Kartuizers Antwerpen, nr. 14 en Kartuizers Lier, nr. 23. In het Rijksarchief zitten de archieven van de Kartuize Sint-Catharina verspreid over 2 fondsen. In het fonds Kartuizers Antwerpen bevinden zich ook de bewaarde archieven van de nieuwe Kartuize, die in 1625 in Antwerpen opgericht werd.

(3) Wanneer zowel een origineel als een afschrift bestaat, wordt uiteraard verwezen naar het origineel.

De gegevens uit de archieven van het klooster konden op velerlei wijze nog verder aangevuld worden. Op het Rijksarchief te Antwerpen vindt men in het fonds Leenhof van het Land van Mechelen gegevens over monniken en donaten van de 17de en 18de eeuw, waarbij ook hun leeftijd, meestal bij benadering, vermeld wordt. Toevallige vondsten in gemeente- en familiearchieven leverden ook al eens een interessant gegeven op. De archieven van de Religiekas, bewaard op het Algemeen Rijksarchief te Brussel, inlichtingen geven over de religieuzen, die in 1782 in het klooster verbleven.

Een onuitputtelijke bron zijn de Antwerpse schepenregisters, bewaard op het Stadsarchief te Antwerpen. Daarin komen, naast allerlei akten, die ook in origineel of in afschrift bewaard bleven, vele akten voor, die omwille van hun inhoud slechts een zekere tijd bewaard bleven. Dit is onder meer het geval met pacht- en huurcontracten, verkopen van hout, kwijschriften voor leveringen en dergelijke. Wegens de omvang van dit fonds was het echter onmogelijk alle schepenregisters door te nemen en bleven de opzoekingen hoofdzakelijk beperkt tot het examineren van de akten, die ons gesignaleerd werden door collega's en andere zoekers (1).

Dank zij de welwillende hulp van Dr. J. Van den Nieuwenhuis² was het mogelijk ook de wijdingsregisters van het bisdom Antwerpen, bewaard in het Kathedraalarchief en het Bisschoppelijk Archief, te raadplegen (2). Dit onderzoek leverde vele gegevens op betreffende de wijdingen van de monniken vanaf het einde van de 16de eeuw. Het was ook belangrijk om bij benadering te weten wanneer de monniken van Sint-Catharin^z in het klooster traden. Uit andere bronnen is dit slechts in enkele zeldzame gevallen af te leiden. Op het ogenblik dat hij de lagere wijdingen ontving, was de wijdeling reeds Kartuizer. In enkele periodes was hij op dat ogenblik reeds geprofest, zoals uit de tekst blijkt. Of dit steeds zo was is niet zeker. Op enkele uitzonderingen na volgt de wijding tot subdiaken steeds de dag na de lagere wijdingen (3). De tijdsduur tussen de hogere wijdingen was zeer wisselvallig. Voor de meeste monniken duurde het een aantal maanden vooraleer ze diaken werden en enkele jaren vooraleer ze tot priester werden gewijd. Enkele uitzonderingen hadden niet zoveel tijd nodig en Petrus Daems ontving zelfs alle wijdingen in een tijdsduur van 4 dagen. Op grond van privileges en ook wanneer de bisschopszetel van Antwerpen vacant was, kon ~~na~~ een monnik ook elders de wijdingen

- (1) Zeer veel dank zijn we hier verschuldigd aan Prof. Dr. R. Van Passen, Dr. G. Asaert, de heren E. Van Osta, en V. Leynen en wijlen E. Vanden Bossche.
- (2) Voor meer gegevens over deze registers, cfr. A. BOAERTS, Dominicanen in de wijdingsregisters van het bisdom Antwerpen, (Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Dominicanen in de Nederlanden, dl. II), Brussel, 1965.
- (3) De wijdingsregisters zijn niet gefoliotteerd, daarom wordt alleen het inventarisnummer vermeld. Met behulp van de datum is de inschrijving terug te vinden. Alle gegevens betreffende de wijdingen worden ook vooraan in de biografische nota samengebracht. Tonsuur en lagere wijdingen worden slechts vermeld wanneer ze niet plaats hadden daags vóór de wijding tot subdiaken.

ontvangen. In dit geval kreeg hij daartoe de vereiste toelating (litterae dimissoriales), die meestal in de wijdingsregisters genoteerd werd (1). Men weet dan echter niet op welke precieze datum en door welke bisschop de wijding gebeurde. Omgekeerd vindt ook regelmatig ^{men} monniken van kloosters in andere bisdommen in de Antwerpse wijdingsregisters.

De archieven van de andere Kartuizerkloosters in de Nederlanden kunnen eveneens inlichtingen verschaffen over de monniken van Sint-Catharina, die daar verbleven hebben, of over de monniken van die kloosters, die in Sint-Catharina zijn geweest. Hier werden de opzoekingen beperkt tot de kloosters, waarover we een notitie maakten of nog voorbereiden voor het Monasticon belge, ~~ix~~ d.w.z. tot Sint-Sophia te Antwerpen, H. Maria-Magdalena te Leuven en Onze-Lieve-Vrouw-Capelle te Herne. Vooral het necrologium van dit laatste was een zeer belangrijke bron. Voor de andere kloosters werd beroep gedaan op de beztaande literatuur. Dit betekent dat in de archieven van die kloosters mogelijk nog gegevens te vinden zijn, vooral over de monniken, die hun professie niet in Sint-Catharina deden.

Ook werd gepoogd na te gaan welke monniken universitaire studies gedaan hadden. Met dit doel werden de uitgegeven moederrollen van de Leuvense universiteit nagegaan. Tenzij men bevestiging krijgt via andere bronnen, heeft men echter nooit volledige zekerheid, omdat men evengoed een tijd- en naamgenoot kan aantreffen (2). In de 17de en 18de eeuw hebben ~~de~~ monniken een kloosternaam, die niet dezelfde is als hun doopnaam, zodat het opzoekingswerk zo goed als onmogelijk wordt.

In de navolgende lijsten van religieuzen van Sint-Catharina gaat de voorkeur naar de schrijfwijze van de toenames, zoals ze voorkomen in de archieven van het klooster. In de necrologia zijn de monniken meestal met ~~voornaam en toenaam~~ ingeschreven. De conversen krijgen doorgaans slechts in de 16de eeuw een toenaam. In de oudste oorkonden en de vroegst bewaarde ^{die} chartae wordt gewoonlijk alleen de voornaam genoemd. In de 15de eeuw komt er voor de monniken ook een toenaam bij. In vele gevallen is dit een toponymische naam, die waarschijnlijk verwijst naar de plaats van herkomst. Vooral in de 16de eeuw komen de monniken in oorkonden voor met een dubbele toenaam : een geslachtsnaam en een toponymische naam. Soms worden beiden tegelijkertijd genoemd, soms ~~een~~ van beiden. Zo is het ook mogelijk dat monniken in oorkonden steeds met een geslachtsnaam voorkomen en in de necrologia ingeschreven werden met een toponymische naam. Dit maakt identificatie soms zeer moeilijk en is het mogelijk dat enkele monniken tweemaal in de hiernavolgende lijsten voorkomen. Vooral de monniken, die Joannes als voornaam hebben, zorgden voor enkele onopgeloste problemen.

(1) Zulke gevallen worden in biografische nota's aan geduid met (LD) na de datum.

(2) Zoals het b.v. weinig waarschijnlijk dat Henricus van Duyvelant, die in 1464 aan de Leuvense Universiteit ingeschreven werd, dezelfde is als degene, die reeds in 1466 procurator was in Sint-Catharina.

Vanaf de 17de eeuw worden de monniken steeds met eenzelfde toenaam vernoemd, zodat zich dergelijke problemen niet meer voordoen.

Wanneer men de navolgende biografische lijst van de religieuzen van Sint-Catharina bekijkt, stelt men een grondig verschil vast tussen de levensloop van de monniken en de andere religieuzen. Laatstgenoemden bleven in normale omstandigheden hun ganse leven in hetzelfde klooster. Tuchtmaatregelen, financiële moeilijkheden van het klooster en gezondheidsredenen behoorden tot de uitzonderlijk omstandigheden, die een overplaatsing tot gevolg konden hebben. Conversen werden ook samen met monniken naar een nieuwe stichting gezonden.

De monniken geven de indruk minder honkvast te zijn. Aanvankelijk, en dit tot in de 16de eeuw, golden voor hen nochtans dezelfde regels als voor de andere religieuzen. Dit wil zeggen dat zij in normale omstandigheden ook steeds in hetzelfde klooster verbleven en dat zij slechts om dezelfde uitzonderlijke omstandigheden naar een ander klooster gingen. Wel kwam daarvoor de monniken bij dat zij door verkiezing of aanstelling prior konden worden in een andere Kartuize en dat zij konden aangesteld worden tot vicaris of procurator in de Monialen Kartuize Sint-Anna te Brugge. Lagere ambten, zoals deze van vicarius, procurator en sacrista, werden steeds in het eigen convent waargenomen. De biografische nota's van de monniken van de 14de en 15de eeuw zijn dan ook meestal niet zo uitgebreid.

In de loop van de 16de eeuw komt daarin geleidelijk verandering. Meer en meer gaan het generaal-kapittel en de visitators zich bemoeien met benoemingen in de lagere functies, waartoe zij regelmatig monniken van Kartuize doen veranderen. Soms vragen en verkrijgen monniken toelating om naar een andere Kartuize te gaan, hetzij om een bepaalde reden (b.v. om het drukken van een boek van nabij te kunnen volgen), hetzij gewoonweg om eens in een ander milieu te vetoeven. De biografische nota's van deze monniken zijn dan ook dikwijls zo uitgebreid, dat de ander minder opvallen en dat men de indruk krijgt dat alle monniken gemakkelijk van convent veranderen. Nochtans bleef ook in de 17de en 18de eeuw het hoogste Kartuizer-ideaal zijn ganse leven als gewoon monnik in dezelfde cel verblijven. De zeldzame monniken, die dit ideaal konden waarmaken, worden door hun confraters ten zeerste geprezen (1). Dat de meesten het niet konden bereiken was niet altijd hun eigen schuld. Voor een goede functionering van de orde en van elke kloostergemeenschap moesten bepaalde ambten waargenomen worden en waren overplaatsingen onvermijdelijk.

Het is niet de eerste maal dat de namen van de bewoners van Sint-Catharina gepubliceerd worden. F. VERBIEST publiceerde ze voor het eerst als bijlage tot zijn artikel De Lierse Kartuize, in Noordgouw, dl. XI, 1971, p. 100-120. Hij groepeerde monniken, conversen, enz. in afzonderlijke lijsten. Zijn enige bron was het necrologium, bewaard in Sint-Gummurauskkerk te Lier. Deze gegevens werden aangevuld met gegevens, voorkomendx in de bijlage tot mijn onuitgegeven licentieverhandeling (1), waarin de bewoners van Sint-Catharina opgenomen werden tot het jaar 1542. De auteur heeft echter vele namen van monniken uit het necrologium overgenomen, die nooit in Sint-Catharina verbleven hebben.

De namen van de bewoners van Sint-Catharina komen ook voor in het ruimer opgevatte werk van J. DE GRAUWE, Prosopographia Cartusiana^{Belyica} (1314 - 1796), (Analecta Cartusiana, nr. 28), Gent-Salsburg, 1976. Deze auteur steunde vooral op de nota's van Dom F. Bastin, de kronieken van P. De Wal en uitgegeven werken. De archieven van het klooster heeft hij niet ingezien, wat in het raam van zulk ^{wijk}trouwens niet mogelijk was. Dit heeft tot gevolg dat de medegedeelde gegevens over vele monniken summier en in enkele gevallen tegenstrijdig zijn. Bovendien worden slechts enkele monniken vernoemd, die in de 14de eeuw in Sint-Catharina leefden. In een in 1978 uitgegeven Supplementum worden met behulp van het Lierse necrologium talrijke correcties aangebracht. Nochtans werden verscheidene juiste gegevens, die in dit necrologium voorkomen als foutief afgewezen of als twijfelachtig in een afzonderlijk appendix bij het Supplementum opgenomen. Zo staan in dit appendix als onzekere gegevens de namen van talrijke monniken en conversen, die in de 14de eeuw in Sint-Catharina geleefd hebben. Om de verwarring niet nog groter te maken vonden we het dan ook beter niet naar het Supplementum te verwijzen.

Om het geheel van de navolgende biografische gegevens zo overzichtelijk mogelijk te maken werden afzonderlijke lijsten opgesteld van monniken, conversen, enz., zoals ook de Heer Verbiest deed, terwijl anderzijds ~~de ordening~~ ~~op de voorname~~ naar het voorbeeld van J. De Grauwe, ~~dat~~ alle personen volgens hun voornaam geklasseerd werden. Voor de monniken staan eerst de gegevens betreffende herkomst en familie, daarop volgen de gegevens betreffende de wijdingen en tenslotte de gegevens betreffende hun kloosterleven.

---

(1) H. DELVAUX, Het Kartuizerklooster Sint-Catharina op het Kiel bij Antwerpen (+ 1323 - 1542), Leuven, 1956.

BIBLIOGRAFIE

- A. BEELTSENS en J. AMMONIUS, Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-lez-Enghien, uitgave E. LAMALLE, Leuven, 1932.
- J. DE GRAUWE, Histoire de la Chartreuse du Val-Royal à Gand et de la Chartreuse du Bois-Saint-Martin à Lierde-Saint-Martin (Analecta Cartusiana, 18), Salzburg, 1974.
- J. DE GRAUWE, Prosopographia Cartusiana Belgica (Analecta Cartusiana, 28), Gent-Salzburg, 1976.
- J. DE GRAUWE, Chartreuse du Val-de-Grâce à Bruges, in Monasticon belge, dl. III, vol. 4, Luik, 1978, p. 1191-1230.
- J. DE GRAUWE, Chartreuse de Sheen Anglorum à Nieuport, in Monasticon belge, dl. III, vol. 4, Luik, 1978, p. 1231-1262.
- J. DE GRAUWE?, Chartreuse de Sainte-Anne-au-Désert, in Monasticon belge, dl. III, vol. 4, Luik, 1978, p. 1263-1287.
- H. DELVAUX, Chartreuse de Hérinnes, in Monasticon belge, dl. IV, vol. 6, Luik, 1972, p. 1429-1457.
- H. DELVAUX, Chartreuse de Louvain, in Monasticon belge, dl. IV, vol. 6, Luik, 1972, p. 1458-1494.
- S. d'YDEWALLE, De Kartuize Sint-Anna-ter-Woestijne, 1350-1792, Brussel, s.d. (1945).
- V. GAUBLONNE, Necrologie van de Kartuize Sint-Martens-Bos te Sint-Martens-Lierde, in Het Land van Aalst, dl. 9, Aalst, 1957, p. 133-216.

Graf- en Gedenkschriften van de provincie Antwerpen, dl. V, Antwerpen, 1873, p. 503-529.

- E. REUSENS, Chronique de la Chartreuse de Louvain depuis sa fondation en 1498 jusqu'à l'année 1525, in Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique, dl. 14, Leuven, 1877, p. 228-299.
- A. RAISSIUS, Origines Cartusiarum Belgii, Douai, 1632.
- E. REUSENS, La fondation de la Chartreuse de Louvain, in Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique, dl. 16, Leuven, 1879, p. 210-220.
- E. REUSENS, Matricule de l'Université de Louvain, dl. I, Brussel, 1903.
- H. J. J. SCHOLTENS, Bijdrage tot de geschiedenis van het voormalige kartuizerklooster buiten Delft, in Bijdragen tot de geschiedenis van het bisdom Haarlem, dl. 49, Haarlem, 1932, p. 321-367.
- H. J. J. SCHOLTENS, De kartuizers bij Zierikzee, in Haarlemsche Bijdragen, ~~no. 53~~ dl. 53, ~~no. 226~~ Haarlem, 1935, p. 165-226.
- H. J. J. SCHOLTENS, De kartuizers buiten 's Hertogenbosch, in Bossche Bijdragen, ~~no. 16~~ dl. 16, 's Hertogenbosch, 1938/39, p. 24-82 en 143-204.
- H. J. J. SCHOLTENS, De kartuizers bij Geertruidenberg, in Bossche Bijdragen, dl. 18, 's Hertogenbosch, 1941, p. 10-122.
- H. J. J. SCHOLTENS, Het kartuizerklooster Dal van Gracien buiten Brugge, in Handelingen van het Genootschap Société d'Emulation te Brugge, dl. 83, Brugge, 1947, p. 3-71.

- M. SOENEN, Chartreuse de Scheut à Anderlecht, in Monasticon belge, dl. IV, vol. 6, Luik, 1972, p. 1385-1427.
- M. SOENEN, Chartreuse de Zelem, in Monasticon belge, dl. VI, Luik, 1976, p. 293-334.
- J. STIENNON, Chartreuse des Douze Apôtres à Liège, in Monasticon belge, dl. III, Luik, 1955, p. 489-526.
- L. VAN HASSELT, Necrologie van het Kartuizerklooster te Utrecht, in Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, dl. 9, Utrecht, 1886, p. 126-392.
- F. VERBIEST, De Lierse Kartuize, in Noordgouw, dl. XI, Antwerpen, 1971, p. 100-120.
- J. WILS, Matricule de l'Université de Louvain, dl. II, Brussel, 1946.

Gebruikte afkortingen

- A.B.A. : Archief Bisdom Antwerpen
- 1) A.D.G. : Archief Dominicanen Gent
- 2) A.G.C. : Archives de la Grande Chartreuse
- A.K.A. : Archief Kathedraal Antwerpen
- 3) A.R. : Algemeen Rijksarchief (Brussel)
- 4 A.S.H.E.B. : Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique
- 5 A.S.E.B. : Annales de la Société d'Emulation de Bruges
- 6) 5 A.S.G.L. : Archief Sint-Gummaruskerk te Lier
- 7 → c. : carta
- 13 K.A.B. : Kerkelijke Archieven van Brabant
- 15 K.B. : Koninklijke Bibliotheek (Brussel)
- 17 M.B. : Monasticon belge
- 18 O. : Obiit
- 20 P.R. : Parochieregisters
- 21 R.A. : Rijksarchief Antwerpen
- 22 S.A. : Stadsarchief Antwerpen
- 24 V.P. : Venerabilis Pater

9) D.A.A. *Directie van Archief Antwerpen*
 12) K.A.A. *Kathedraal Archief Antwerpen*
 13) → C.E. *Cartae Episcopales*

10) → G A *Gemeentearchief*
 11) P A. II. *Priveearchief H.*
 14) → K A L.
 16 → KL
 17 → KA.
 23 SR *Stadsregisters*